

MAMLAKATNING IQTISODIY O'SISHINI TA'MINLASH

Ziyayev Jamshidbek Xurshidbek o`g`li

Toshkent moliya instituti "Soliqlar va sug`urta" fakulteti talabasi

Iste'molchilar qo'shimcha mahsulot va xizmatlarni xarid qilish uchun ko'proq mablag'ga ega va xaridlar yuqori iqtisodiy o'sishga olib keladi. Shuning uchun barcha mamlakatlar ijobiy iqtisodiy o'sishni xohlaydi. Bu iqtisodiy o'sishni eng ko'p ko'rilgan iqtisodiy ko'rsatkichga aylantiradi. Iqtisodiy o'sish qanday o'lchanadi Ichki yalpi mahsulot - iqtisodiy o'sishni o'lchashning eng yaxshi usuli. Buning sababi, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini hisobga oladi. U mamlakatda faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar sotish uchun ishlab chiqaradigan barcha tovarlar va xizmatlarni o'z ichiga oladi. Mahalliy yoki chet elga sotiladimi, ularning ahamiyati yo'q. Yalpi ichki mahsulot yakuniy ishlab chiqarishni o'lchaydi Mahsulotni ishlab chiqarish uchun ishlab chiqarilgan qismlarni o'z ichiga olmaydi. Ular eksport qilishni o'z ichiga oladi, chunki ular mamlakatda ishlab chiqarilmoqda. Importni iqtisodiy o'sishdan chiqarib tashlash. Ko'plab mamlakatlar iqtisodiy o'sishni har chorakda o'lchaydilar. Rivojlanishning eng aniq o'lchovi - real YaIM . Inflyatsiya ta'sirini yo'qotadi. YaIMning o'sish sur'ati real YaIMdan foydalanadi. Ushbu iqtisodiy siyosat Amerika Qo'shma Shtatlari bilan taqqoslanadi. Mamlakat iste'molchini va harbiy xarajatlarni oshirish orqali qisqa muddatli o'sishni moliyalashtirish uchun qarzlardan foydalanadi. Buning sababi, bu faoliyatlar YaIMda namoyon bo'ladi. Iqtisodchilar iqtisodiy o'sishga quyidacha ta'rif beradi:

- Ma'lum yillar mobaynida real YIMdagi o'sish.
- Ma'lum yillar mobaynida real YIMning aholi jon boshiga o'sishi.

Yuqoridagi ta'riflarni xohlagan biriga murojaat qiladigan bo'lsak, iqtisodiy o'sishning chorak yoki haryilgi foiz stavkasi sifatida hisoblab chiqiladi. Ikkinchi ta'rif esa aholi soni hisobga oladi. Aholi jon boshiga real YIM real YIM ni aholi soniga bo'lish orqali aniqlanadi. Keyin esa chiqqan natija avvalgi yildagi natija bilan foizlar hisobida taqqoslanadi. O'sish iqtisodiy maqsadni belgilab beradi. Umumiy mahsulotni aholiga nisbatan kengayishi ish-haqilarni o'sishiga olib keladi va shuning bilan birgalida aholining turmush darajasini ko'tarilishiga sababchi bo'ladi. Yuqori o'sish bilan rivojlanayotgan iqtisodiyot kishilar ehtiyojlarini yaxshiroq qondirishga va ijtimoiy hamda iqtisodiy muammolarni hal etishga imkoniyat yaratadi. O'z navbatida, ish haqilarni oshishi kishilarga ko'proq dam olish, shaxsiy kompyuterlarni sotib olish va oily ta'limda tahsil olish kabi imkoniyatlarni yaratib beradi. Tobora yuksalib borayotgan iqtisodiyot aholini kam ta'minlangan qatlamini

ahvolini yaxshilash, san'atni rivojlantirish va atrof-muhitni himoya qilish kabi muammolarni hal etishda yordam beradi. Iqtisodiy o'sishning mazmuni, turlari va ko'rsatkichlari Mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishi ko'p omilli va shu bilan birga ziddiyatli jarayon hisoblanadi. Iqtisodiy rivojlanish hech qachon bir tekis, yuqorilab boruvchi chiziq bo'yicha ro'y bermaydi.

Shu ayonki, har qanday jamiyatda o'sib borayotgan ehtiyojlarni qondirish va farovon yashash uchun iqtisodiy o'sish yuz berishi kerak. Iqtisodiy o'sish - deganda iqtisodiy ravnaqni, ya'ni iqtisodiyotning dinamik rivojlanishini, yaratilgan tovarlar va xizmatlarning ko'payib borishini tushunamiz. Ammo iqtisodiy rivojlanish hech qachon bir tekis, yuqorilab boruvchi chiziq bo'yicha ro'y bermaydi. Iqtisodiy o'sishni ikki darajada olib qarash mumkin. Mikroiqtisodiy va makroiqtisodiy o'sish. Mikroiqtisodiy o'sish firma, korxonalar va tarmoq miqyosidagi rivojlanishni aks ettiradi va ularda o'sish yaratilgan tovarlar va xizmatlarning bozor narxida hisoblangan hajmiga qarab aniqlanadi. Makro-iqtisodiy o'sish milliy iqtisodiyot, ya'ni muayyan mamlakat miqyosidagi iqtisodiy taraqqiyotni ifoda etadi va yalpi milliy mahsulotning (YaMM) ko'payishini bildiradi. YaMM hajmi iqtisodiy o'sishning umumlashgan pulda ifodalangan ko'rsatkichi hisoblanadi. Shu bilan birgalikda, iqtisodiy rivojlanish o'z ichiga yuksalish va inqiroz davrlarini, iqtisodiyotdagi miqdor va sifat o'zgarishlarni, ijobiy va salbiy tomonlarni olib notekis boradi. Ekstensiv iqtisodiy o'sishga ishlab chiqarishning oldingi texnikaviy asosi saqlanib qolgan holda ishlab chiqarish omillari miqdorining ko'payishi tufayli erishiladi. Aytaylik, mahsulot ishlab chiqarishni ikki hissa ko'paytirish uchun mavjud korxonalar bilan bir qatorda o'rnatilgan uskunalarning quvvati, miqdori va sifati ishchi kuchining soni va malaka tarkibi bo'yicha xuddi o'shanday yana bir korxonalar quriladi. Ekstensiv rivojlanishda, agar u sof holda amalga oshirilsa, ishlab chiqarish samaradorligi o'zgarmay qoladi. Iqtisodiy o'sishning intensiv turi sharoitida mahsulot chiqarish miqyoslarini kengaytirishga ishlab chiqarish omillarini sifat jihatidan takomillashtirish: yanada progressivroq ishlab chiqarish vositalarini va yangi texnikani qo'llash, ishchi kuchi malakasini oshirish, shuningdek mavjud ishlab chiqarish potentsialidan yaxshiroq foydalanish yo'li bilan erishiladi. Intensiv yo'l ishlab chiqarishga jalb etilgan resurslarning har bir birligidan olinadigan samaraning, pirovard mahsulot miqdorining o'sishida, mahsulot sifatining oshishida o'z ifodasini topadi. Bunda mahsulot ishlab chiqarishni ikki hissa oshirish uchun mavjud korxonalar teng bo'lgan yana bir korxonalar qurishga hojat yo'q. Bu natijaga ishlab turgan korxonalar rekonstruktsiya qilish va texnika bilan qayta qurollantirish, mavjud resurslardan yaxshiroq foydalanish hisobiga erishish mumkin. Iqtisodiy o'sishning jismoniy ko'rsatkichlari ancha aniq natija beradi, (chunki ular inflyatsiya ta'siriga berilmaydi), lekin universal emas (iqtisodiy

o'sish sur'atlarini hisoblashda har xil ne'matlar ishlab chiqarishni umumiy ko'rsatkichga keltirish qiyin). Qiymat ko'rsatkichlar keng qo'llaniladi, ammo har doim ham uni inflyatsiyadan to'liq «tozalash» mumkin bo'lavermaydi. Shu sababli iqtisodiy o'sish sur'atlari qiyosiy yoki doimiy narxlarda hisoblanadi.

Makroiqtisodiy darajada iqtisodiy o'sishning asosiy qiymat ko'rsatkichlari quyidagilar hisoblanadi:

YaMM (IMM) yoki milliy daromadning mutloq hajmi va uning o'sish sur'ati;

YaMM (IMM) yoki milliy daromadning aholi jon bosh hisobiga to'g'ri keladigan miqdori va uning o'sish sur'ati;

YaMM (IMM) yoki milliy daromadning iqtisodiy resurs xarajatlari birligi hisobiga to'g'ri keladigan miqdori va uning o'sish sur'ati;

Iqtisodiy o'sishni aniqlashda har uchala ko'rsatkichdan ham foydalanish mumkin, lekin ularning ahamiyati turlicha. Iqtisodiy o'sish aholi jon boshiga ishlab chiqarish (miqdor va sifat) ortishi deyiladi. Ba'zi lug'atlar individual boshiga jon uchun chiqarishni oshirish, bir tomon bo'lib, bu tushunchani ko'rib.

Iqtisodiy o'sish va uning turlari - ilg'or tushunchasi, shu bilan birga, bu atama ijobiy va salbiy xususiyatlarini ega.

Ijobiy tomonlari bor:

- tufayli ishlab chiqarish barqaror o'sishi xavfsizlik kompaniyasi oshirish.
- Shu asnoda - iqtisodiy jihatidan mamlakat xalqaro tasvir o'sishi.
- ishchi o'rinlar sonini ortishi va buning natijasida, moddiy o'sishi aholining bir qismini yaxshi egallagan.
- yangi texnologiyalar qo'llanilishi, ishlab chiqarish texnologiyasi ijobiy o'zgarishlar, mehnat sharoitlari sifat o'zgarishi.

Salbiy tomoni:

- Ekologik emirilishiga, atrof-muhitga salbiy ta'sirini, resurslarni tükenmesine •.
- haddan tashqari olomon, rivojlangan sanoat infratuzilmasi bilan, ayniqsa yirik shaharlar.
- mehnat qizg'inligini oshiring.
- kadrlarni uzluksiz tayyorlash uchun ehtiyoj.

Iqtisodiy o'sish va uning turlari - tushuncha noaniq bo'ladi. Rasman intensiv va chiqaradi keng iqtisodiy o'sish. Keng turdagi ishlab chiqarish barcha omillar miqdoriy kuch paydo bilan xarakterlanadi. Ushbu yangi fabrikalar qurish, ko'proq ishchilar yollash mashinalari, avtomobillar va ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan hokazo. Uskunalar sonini oshirish hisoblanadi.

Intensiv iqtisodiy shakllari o'sish - ishlab chiqarish mavjud omillar oqilona foydalanish hisoblanadi. Uchun omillar ishlab chiqarish , bu holda ilm-fan yutuqlari,

ishchilar qayta tayyorlash, resurslar va iqtisodiyotning to'g'ri qayta taqsimlash bor. Biroq, iqtisodiy o'sish va haqiqatda uning turlari yanada murakkab tizim ifodalaydi.

Iqtisodchilar aniqlash:

- Ruxsat etilgan iqtisodiy o'sish. AQSh, ko'plab Yevropa davlatlari: etakchi mamlakatlar bor ishlab chiqilgan.

- o'sish ajoyibotlari ", butun dunyo Yaponiya, Xitoy va ba'zi boshqa Osiyo mamlakatlarida hayron ekanligini bugun«.

- "o'sish fojiani« - pasayishiga fenomeni faqat iqtisodiy o'sish emas, balki, turmush, bu jamiyat a'zolari uchun o'limni tahdid barqaror pasayishi.

- o'sishi etishmasligi. Bu turlari, masalan, Zimbabve o'z ichiga oladi.

davlat va jamiyat, iqtisodiy o'sishning Belgilar va juda har xil omillar turlarini aniqlash. Keng tarqalgan manbalari yoki omillar iqtisodiy o'sishiga hissa deb ataladi. Bu omillar, barcha mamlakatlar uchun umumiy bo'lgan. iqtisodiy o'sishning manbalari Ba'zi olimlar hal qiluvchi deb.

- mazmuni tabiiy resurslardan. Tabiiyki, hech qanday tabiiy resurslarga ega mamlakat, iqtisodiyotiga nisbatan tezroq o'sadi, suv, mineral, er yoki boshqa har qanday resurs ega mamlakat iqtisodiyoti.

- ishchi kuchi xususiyatlari: soni, malakasi, ish bilan ta'minlash, va oqilona foydalanish.

- ilmiy va texnologik rivojlanish balandligi, ishlab chiqarish bu kashfiyotlar amalga oshirish darajasi.

- kapitali mavjudligi. barqaror sarmoya, kapital rekonstruksiya, boshqalar holda iqtisodiy o'sish to'xtaydi.

- oqilona iqtisodiyotning tuzilishi, uning qobiliyati o'zgaruvchan ehtiyojlari va iqtisodiy sharoitlarda javoban tez o'zgartirish.

- Iqtisodiyot tizimining turi. Tarixan bu bozor iqtisodiyoti boshqalardan ko'ra ko'proq samarali ekanligini isbotladi.

- biznes rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy va siyosiy omillar, raqobat sari sog'lom munosabatni tarbiyalash, korruptsiyaga barham beradi.

Shuning uchun hukumatlar keng moliyaviy siyosat bilan ehtiyot bo'lishlari kerak. Ular iqtisodiyotni qisqarish yoki tushkunlik holatida qo'llashlari kerak. Iqtisodiyot o'sib borayotgan paytda, uning rahbarlari xarajatlarni kamaytirib, soliqlarni ko'tarishlari kerak. Ushbu konservativ fiskal siyosat iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlaydi.

